

Kelemen Lajos

Magad légy távlat!¹

„Mindazonáltal nincs igazi műalkotás titok nélkül.”

Albert Camus

Minden költészet (ha hosszú készülődés is) hirtelen lobbanás; muszáj hogy fény legyen. S hogy marad-e vagy nem, e szorongató kérdés súlyát kell állnia.

Tóth Erzsébet költészete, minthogy megalkotta saját mértékét, merőben új. Kiváltképp az egy forma-hajkurászó, a legkülönfélébb esztétikai alakzatok apparátusát egymáshoz tördelő, s emiatt olyannyiszor formai önkívületbe eső irodalmi milióban. Új attitűd. De nemcsak az. Gyűjtő, vizsgáló, összevető költészet is.

Hallatlan bőségétől a mintáiban mindegyre tobzódó csekélységéig látja át az életet: e líra hát pontosan innen, az ellentétek gazdagságának számbevételeiből nyeri igazi jellegét. Abból, hogy – ha ítélt is – nem a sokféleség fölött ítél. Az élet végtelen gazdagságának megértésére törekszik. Nagy hitek versűnnepeiben kelt s erősödött. Emlékszünk még? „Istennek a madárutat kaptam, / apostoloknak a virágokat.” S ma: „gaz nőtte be ablakaimat / ahol annyit álltam, annyit álmodoztam (...) sajnálom uraim / Aliz már nem lakik itt”. Nem arról van szó, hogy elbocsátja; pláne, hogy kidobná magát. Aliz már másutt szemlélődik. S ha nem fog mindenáron hátat fordítani az örökkévalónak, életéből egy darab élet az időtlenbe lendül. Mondják, az alkotó nem egyszer él. Az, hogy bizonytalan a jövője, nem mentség. Sőt: talán ez kötelezi legnyomósabban. Hogy bonyolult művészetével mindinkább megközelítse az élni tudás fenséges egyszerűségét. Igen, talán ez a magatartásforma az, amely a kimeríthetetlenül és szenvedélyesen fontoskodó világ hívó szavainak áradatában segít ráismerni a szabadság hangjaira. Szükséges-e hozzátenni, hogy az erkölcsi szabatosság sok másféle irányból is megközelíthető? Mindenesetre: míg Tóth Erzsébet körül annyian szórták a költőbecsület előlegét, s szegényedtek végül saját nagyságuk relativizmusához, ő hú maradt. Nem egyedül – persze: nemcsak ő.

De Tóth Erzsébet úgy lépkedte át, azaz tolta tovább az ismeretlenbe saját határait, hogy egy pillanatra sem változott önmaga különcévé.

A mérlegek tönkreteszik a szeretetet. Egyenlegeivel és zárszámadásival kalkuláljon a jövő: jeleztünk neki, feltételezve, hogy lesz módja lenni.

Tessék, tekintsünk a munkára, amit Tóth Erzsébet elvégzett.

Az álom kért szót először, aztán az elveszettség érzetétől az erre visszacsapó fémkeménységig majd minden szava: egy-egy új tónus indulatainak tömérdekségéből. Ha az ihlet az egész test munkáját kívánja, a Tóth Erzsébet név sokszor egy nagy szívet takar. E nagy szív a reá annyira jellemző lágy érzelmesség forrása. E szívből valók azok az omlékony sorai, melyeket – hogy végül

¹ Részlet a *Szállsz te már, magad...* című, Tóth Erzsébet költészetéről szóló monográfiából.

fel ne olvadjon a vers – oly csodálatosan zaboláz a józan ész. Úgy van, ez is igaz: a Tóth Erzsébet név alatt az elme vet világot. Ha a ráció kontrollja kihagy, porlik a vers; egyedül a vérmérséklet fog diktálni, az édes vágyódás.

A gondolatot érzékileg megragadni igyekvő Tóth Erzsébetnek – ez egyszerű lélektan – el kell jutnia a hajthatatlansáig. Az áldozatos és alázatos konokságig. Már ha biztosítékot akar, hogy finomuljon szeretete. „az angyal nem tudhatta mi vár rá a földön” – íme, itt kap hangot az alakuló távlat. Ez nem pusztá program. S nem annyi múlik rajta, még ha érdemes költő vagy is, hogy belépsz a perspektívába. Éppen azért, mert érdemes költő vagy: magad légy távlat!

Különbén pedig: minden szívügyi vonatkozásával együtt a vers logikát rejt. S mit kísérel meg ezredszerre is? Hogy saját idejének kötelékeire verve és kora levegőjével töltekezve eleget tegyen annak a metafizikai becsületnek, amely a pillanat, az aktualitás kiaknázásában egyúttal a végtelent is hasznosítja. Küldjétek hozzám az időt, hogy velem legyen a határtalan! Az a költészet, amely nem óhajt kisszerű lenni, s nem lefelé tart, nem mondhat le egy bizonyos igényről: „átfújja testem legtitkosabb zugait is, / biztosan lesz tartalékkevegője.”

Az ilyenféle önkövetelmény természetesen lehetővé teszi a tévedést is. A tévedés egy mosolygó bölcs. A reménykedő rátalálás vele teljes. Ők ketten: az érettség jelenléte. Érdemük az, hogy összeszedik a költő energiáit. Hogy kihámozzák őt sántító hiedelmeiből.

Voltaképpen ez maga a megvívott eredetiség.

Egy neme a sarkallásnak. S nem vitás, a győzelem is, a tévedés is egy pon- ton csendet parancsol. E némaságtól csak egyvalami, a magatartás örömteli és megható elrendeződése mentheti meg az embert: a folytatás. „tücsökszimfonikusok / világzaj földmorgás”.

Nem szentség ez, nem szédület: a természet mozgása.

S hogy hova vezet? Az ad neki különös varázst, hogy vezethet a mélységbe, vezethet a magasságba. Akárhogyan is: akit e titok varázsa egyszer megfogott, az, mint a legnagyobb játékosok, egy egész életet fog odaadni a feleletért.